

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای بزرگ عملاً در مسئله حج، حج موجود را برای ما اصلاح می‌کند. ما را همراه کرده در اصل حج با آیینی که تا دیروز مشرکان انجام می‌دادند. این آیین در یهود و در نصاری نبود، مشرکان انجام می‌دادند. یک حج مشرکانه ای را که معلوم بود از آیین ابراهیم علیه السلام برای آنها مانده ولی تحریف شده را اجرا می‌کنند. حالا ما با آنها همراه شدیم، در چنین فضایی هستیم. از یک سو در اصل مناسک با آنها اشتراک داریم. از طرف دیگر می‌خواهیم بگوییم مناسک ما، یک مناسک ناب توحیدی- الهی است و مناسک شما یک مناسک مشکل داری است. یک وقت مسلمانان نیفتند به این دام که ما هم برگشتیم به همان فضایی که در آن بودیم، حج ما با حج آنها یکی شد. نه، خدا از اینجا به بعد می‌خواهد به لحاظ نرم افزاری تفاوت مکتب آنها را با مکتب ما و در نتیجه تفاوت حج آنها را با حج ما مشخص بکند. بعد از مناسک حج می‌فرماید: «فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» از بین مردم هستند کسانی که می‌گویند پروردگارا دنیا را به ما بده. «وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ» برای چنین مردمی، هیچ «خلاق» بهره‌ای حتی اندکی نیست. کسی که آخر مقصد و مقصودش دنیا است. اگر حج هم آمده بعد از اتمام حج می‌خواهد با مفاخرتهای آباء و اجدادی شروع کند با مطالبات مادی. حج هم که آمدیم، آخر حج می‌خواهیم بگوییم باران را زیاد کن، نان را زیاد کن، آب را زیاد کن، غذا را زیاد کن، امنیت را زیاد کن. فقط دنیا می‌خواهد. حالا اینجا کسی اشکال نگیرد با توجه به توضیحی که شما دادید گویند «فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» ظاهراً می‌شوند مشرکان، مگر مشرکان «رَبَّنَا» می‌گفتند؟ بله، «رَبَّنَا» گفتن منافاتی با مشرک بودنشان ندارد. آنها در توحید ربوبی مشکل دارند نه در اصل ربوبیت خدا. خدا را ربّ الارباب می‌دانند برای خودشان. لذا حج بجا آوردند و در آخر حج می‌گویند «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» خدایا دنیای ما را آباد کن، دنیای ما را پر کن، حتی از حج هم دنبال دنیا هستند، هیچ بهره‌ای در آخرت برایشان نیست. البته عنوان عام است. اگر یک مسلمانی هم برود حج اینطوری باشد، رویکردش به طور کلی دنیا خواستن باشد، هر وقت در یک موقعی قرار می‌گیرد که به او می‌گویند موقف استجاب دعاست فقط دنیا می‌خواهد. گویا همه همت و مقصد و مقصود او دنیا است. درست است مصداق «مِنَ النَّاسِ» در آیات مشرکان هستند اما اگر یک مسلمانی هم اینطوری باشد در این حکم با اینها برابر است. نقطه مقابلش می‌شود، «وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً» بعضی از مردم هم هستند که در درخواست از دنیا یک «حَسَنَةً» اضافه می‌کنند. آنها فقط دنیا می‌خواهند و اینها هم دنیا و هم آخرت. قبل از این یک فرق دیگر هم دارند؛ آنها دنیا که می‌خواهند فقط دنیا است «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» دیگر «حَسَنَةً» ندارد ولی این گروه «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً» یعنی دنیا را هم به وجه حسنه بودنش می‌خواهیم، هر دنیایی نمی‌خواهیم، با زور پول دربیآورم نمی‌خواهیم و با ربا خوردن و رشوه دادن و دروغ گفتن و هزار فاکتور را جابجا کردن، دین و دنیا را به هم دوختن تا به یک پولی برسیم را نمی‌خواهیم. «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً» اگر دنیا هم می‌خواهیم دنیای نیک می‌خواهیم، دنیاخواهی خود را مقید می‌کند به آخرت خواهی‌اش. من آخرت می‌خواهیم، دنیایی که بعدش آخرت هم باشد. لذا این منطلق که بعضی می‌گویند این آیه جمع دنیا و آخرت است بلکه جمع دنیا و آخرت به قید «حَسَنَةً» بودن است اگر در دنیا حسنه شد، آخرت هم حسنه می‌شود.

این «وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» این باز قید تاکیددی بر آن حسنه‌هاست. یعنی اگر در دنیا حسنه نشد، عاقبتش آتش است. چرا حالا این دو دسته را بعد از جریان پایان مناسک در «فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا» آورد؟ چون معلوم است اینجا موقعیت استجابت دعا است.

به طور کلی آدمهایی که این رویکرد حسنه را دارند، «لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا» اینها از اعمالشان نصیب و بهره و خیر می‌برند. «وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ» خدا با آنها نقد حساب می‌کند، سریع الحساب یعنی معطلشان هم نمی‌کند، در این دنیا دلشان آرام و خوشحال است، دارا باشند خوشحال هستند، ندار باشند خوشحال هستند، می‌فهمند ماجرا چیست، لذا به رضایت و آرامش و اطمینان الهی می‌رسند، دنیا و آخرت انسان آباد می‌شود. اینجا مسئله دعای در دل «فَادْكُرُوا اللَّهَ» را روشن کرد.

«وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ» خدا را در چند روز معین، یاد کنید، این ایام معدودات در اصطلاح فقه به آن گفته می‌شود، ایام تشریق، ایام تشریق یعنی وقتی که شما مناسکت تمام شد روز دهم، می‌فرماید، روز یازده و دوازده و سیزده را بایست. به این می‌گویند ایام تشریق. همین جوری ترک نکن «وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ» تشریق از شرق است به معنای طلوع است، حالا چون ادامه فجر عید قربان است، تشریق فجر است، می‌فرماید: «فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ» یعنی اگر تعجل کردی از تشریق می‌شود دو روز، تعجل یعنی خواستی خلاصه کنی، اگر قبل از زوال روز دوم، بروی، «فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ» گناهی ندارد. ولی اگر زوال رسید، و شما هنوز نرفتی، دیگر باید بمانی تا غروب روز سوم. این می‌شود ایام تشریق، پس یا باید تا زوال روز دوم بروی، یا اگر نرفتی تا غروب روز سوم بمانی، مثل اعتکاف. «وَمَنْ تَأَخَّرَ» کسی که تاخر کند، نه بیشتر از سه روز، تاخر نسبت به آن تعجل، یعنی به جای اینکه در دو روز جمع کند، تاخرش بدهد تا سه روز، این حکمی که گفتم برای متقین است، باید ملتزم باشند، «لِمَنْ اتَّقَى وَاتَّقَى اللَّهَ» درباره اصل مسئله «وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ» تقوا پیشه کنید، «وَأَعْلَمُوا» و بدانید «أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ» بدانید شما به سوی خدا محشور می‌شوید، یک جریان حشر را به یاد مخاطبش می‌اندازد، بدانید شما به سوی خدا محشور می‌شوید. بحث حج تمام شد، اما خدا می‌خواهد همان دو گروهی را که در دل حج به ما معرفی کرد را توضیح دهد، بعضی‌ها فقط دنیا می‌خواهند، بعضی‌ها هم دنیا و هم آخرت، حسنه می‌خواهند، از عذاب می‌خواهند نجات پیدا کنند، این دو گروه، محدود به حج نیست، دو تا منطق، دو تا مکتب، دو تا منش است اینها، لذا یک بار دیگر می‌خواهد «وَمِنَ النَّاسِ» اول را و «وَمِنَ النَّاسِ» دوم را معرفی کند.

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» از بین مردم کسی هست که، قول او درباره حیات دنیا، تو را بشگفتی و می‌دارد، از سخن او درباره حیات دنیا، شگفت زده می‌شوی، «وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ» و خدا را در آنچه در قلب خودش هست، شاهد می‌گیرد «وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ» و او لجوج‌ترین و عنودترین دشمنان است. در قول مشهور، عملاً «مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» می‌شود منافق، می‌شود کسی که ظاهراً مسلمان است، و خودش را بی‌علاقه به دنیا جلوه می‌دهد، خودش را بی‌میل به دنیا جلوه می‌دهد، ولی دروغ است کارش، و خدا می‌خواهد آبروی او را پیش پیامبر ببرد، اما دو تا «وَمِنَ النَّاسِ» داریم، که با هم مقایسه می‌شوند، ۱- کسی که سخنش در حیات دنیا تو را به تعجب وادارند، ۲- کسی که جاننش را در طبق اخلاص برای خدا گذاشته است، اگر به سیاق نگاه بکنیم، این دو تا «وَمِنَ النَّاسِ» باید تطبیق کنند با این دو تا «وَمِنَ النَّاسِ» قبلی، این دو تا «وَمِنَ النَّاسِ» و «مِنْهُمْ» کنونی با «وَمِنَ النَّاسِ»

قبلی، تطبیق می‌کنند، خب حالا «وَمِنَ النَّاسِ» اول ببینیم چی بود؟ «فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» یقول مصدرش می‌شود قول، پس اینها یک قولی دارند درباره دنیا، طلب محض دنیاست، ما فقط دنیا می‌خواهیم. اگر این را در نظر بگیریم، اینجا که می‌فرماید: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» این سردسته آن گروه است، این کسی است که در این «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» به اصطلاح امروزی اند ماجراست، یعنی ته «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا» است، ته دنیاطلبی است، ته دنیای منهای آخرت است، ته دنیای منهای توجه به وجود جهنم است، حالا چرا «يُعْجِبُكَ»؟ چون او این دنیاخواهی محض خود را، دارد به تایید خدا می‌رساند، او دارد می‌گوید اگر من دنیا می‌خواهم این حب دنیایی که در دل من است، شاهدش، مؤیدش، خداست. حالا می‌خواهم یک تصویری به شما بدهم، این تصویر را داشته باشید، این تصویر از ادامه آیات به خوبی فهمیده می‌شود، و ما با آن ارتباط خواهیم داشت، در این حج مشترکی که دارد برگزار می‌شود، اصل مناسک حج مشترک است ولی دو تا مکتب، دو تا رویکرد، یک فاجعه ای پیش روی ماست، یک فاجعه ای که اگر مدیریت نشود، برای مسلمین بسیار خطرناک است، آن فاجعه این است، مسلمانها می‌روند حج را انجام می‌دهند و ته حج چیزی برای مفاخرت، ثروتی، نمی‌دانم منم و منمی چیزی دستشان ندارند، گرفتار فقر هستند، و من شواهد تصریحی دارم به اینکه مسلمانها در این مقطع زمانی فقیر فقیر هستند، می‌رسیم در همین صفحه و صفحه بعدی، فقیر فقیر هستند، «الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ» گرفتارشان کرده است، و مشرکان، فقیر که نیستند هیچ، حسابی جیبها پر است، یک مانور تفاخر هم برگزار می‌کنند، دنیاطلبی خود را هم به رخ می‌کشند، به تایید خدا هم در خیال خودشان، می‌رسانند، دارند حال مسلمانها را می‌گیرند، شما دیگر در چه دینی هستید، ما حج مان را به جای می‌آوریم، جیبهایمان هم را خدا برایمان پر می‌کند، شما چی دارید، حالا می‌رسد، عین آیاتش می‌رسد، من فقط برای اینکه یک اشاره بدهم، نگوئید این ذهنیت محض است، اینجا را ببینید، «فَإِنْ زَلَلْتُمْ» چه کسانی؟ من تطبیق می‌دهم بر والی مکه، بر اشراف و اعیان و آن مقتدران و ثروتمندانی که آن روز در مکه بودند، و طعنه می‌زنند، زخم زبان می‌زنند، مسخره می‌کنند، غیر از اینکه ناامنی برای ما درست می‌کردند و خدا دستور قتال داد و... تمام من با آنها کار ندارم، اینها چند بحث است باید روی هم سوار شوند.

«وَإِذَا تَوَلَّى» این کسی است که اگر امر به دست او افتد، «إِذَا تَوَلَّى» باتوجه به سیاق یعنی بتواند از بین مسلمانان یارگیری کند و عملاً بر مسلمین غلبه کند، «تَوَلَّى» یعنی ولایت امر به دست او افتد، اگر سرپرستی، ولایت امر به دست او افتد او سعی می‌کند در زمین فساد کند، «وَيُهْلِكُ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ»، «لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ»، «وَيُهْلِكَ» به «لِيُفْسِدَ» عطف است، یعنی سعی می‌کند تا در زمین فساد کند و «حَرْثَ» و «نَّسْلَ» را به هلاکت و نابودی بکشد، خدا می‌فرماید ببینید اینها کار دستشان بیفتد حتی همین آبادانی‌های دنیا را هم که «حَرْثَ» است یعنی زراعت، «نَّسْلَ» است یعنی فرزندان، این را هم نابود می‌کند. خیلی می‌شود اینجا بحث کرد، که نگاه دنیاگرایان به چیست؟ به تباه کردن حرث و نسل است، لذا ببینید بالاترین تلاشی که اینها دارند انجام می‌دهند در دنیا که به خیال خودشان جمعیت را نگذارند زیاد شود، آمار بچه کشی، انسان کشی، در منطق مشرکانه ببینید چقدر بالاست، چون لازمه فساد است، آمار تباه کردن زراعت‌ها، از بین بردن اکوسیستم طبیعی زمین ببینید در رویکرد دنیاگرایانه چقدر بالاست! اینها کار دستشان بیفتد این هستند. خداوند می‌فرماید: «وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ» و خدا فساد را دوست ندارد، برای همین نباید اجازه دهید کار دست اینها بیفتد.

«وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ» وقتی به این سرکرده، به این سردمدار دنیاطلبی گفته می شود: «اتَّقِ اللَّهَ» ببینید اینها را چطور می توانستید با نفاق حل کنید؟ خیلی در تفاسیر به زحمت افتادند! وقتی به منافق می گویند: «اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ»، «أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ» می دانید یعنی چه؟ یعنی اینجا یاد عزت خودش می افتد، تیختر و تکبر در عکس العملش منعکس می شود، گنه کارانه عزت طلبی می کند، یعنی می گوید: الله «اتَّقِ اللَّهَ»؟ چه «اتَّقِ اللَّهَ» ای؟ چه «فِئَا عَذَابَ النَّارِ» ای؟ چه مجازاتی؟ چه کشکی؟ «أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ»؛ خداوند می فرماید: «فَحَسْبُ جَهَنَّمَ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ» پس جهنم برای او کافیست و قطعاً بدترین جایگاه برای اوست جهنم. در مقابل این آدم، در مقابل این رویکرد که فقط دنیا می خواهد و وقتی یاد خدا می اندازی او را عزت طلبی می کند و متکبرانه رفتار می کند، در مقابل این رویکرد که اگر کار دستش بیفتد فساد ایجاد می کند، حرث و نسل را نابود می کند، بخاطر دنیا طلبی که دارد و امروز می خواهد یارگیری کند از داخل مسلمین، در مقابل: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» آن گروهی از مردم هستند که جان خود را برای کسب رضای خدا «يَشْرِي» در معرض فروش قرار داده، می فروشد جان خود را که رضای خدا را بخرد، «وَاللَّهُ رَعُوفٌ بِالْعِبَادِ» و خدا نسبت به اینها که بندگان حقیقی او هستند رؤوف و مهربان است.

حالا قبل از اینکه راجع به این آیه توضیحات بیشتر بدهم، ذیل این دو تا «مِنَ النَّاسِ»، ذیل این دو جریان، این دو گروه با سرکرده هایی که داشتند و خدا معرفیشان کرد، حالا خدا می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (۲۰۸) فَإِنْ زَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» حالا ذیل این دو رویکرد خدا می فرماید: مومنان شما مراقب باشید همه در سلم داخل شوید، از خطوات شیطان تبعیت نکنید او دشمن شماست؛ مراقب باشید اگر بعد از اینهمه بیّناتی که برای شما آمده بلغزید بدبخت هستید! خدا ضربه نمی خورد شما ضربه می خورید؛ نکند در این رویکردی که اینها دارند ایجاد می کنند بتوانند با مانور دنیاطلبی و دنیاخواهی و مفاخرت های مادی خودشان، شما را بلغزانند، شما بینه دارید؛ لذا بعدش می فرماید: بپرس از بنی اسرائیل چقدر به ایشان بینه دادیم، اما بعدش تبدیل کردند چه شد؟ امروز ببینید بنی اسرائیل کجای ماجرا هستند؟! نکند شما مثل آنها الان بعد از اینکه بیّنات برایتان آمده در جریان این انتخاب غلط انتخاب کنید و بیفتید در دام اینهایی که دنیاطلبانه دارند به شما خط می دهند؛ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ».